

За същността и правилата на академичния протокол

Поля Кацамунска*, Живко Драганов**

Резюме: Статията има за цел да представи накратко част от резултатите от научно изследване на колектив по проект на НИД на тема: Концептуален модел на академични прояви на УНСС с протоколно-церемониален характер. По своята същност това е изследване с теоретико-приложен характер, а неговата проблематика разкрива широкото поле на приложение на протокола, който покрива голям периметър от дейности от тържествената церемония до етикета в междуличностните отношения на институционално, национално и международно ниво.

В синтезиран вид статията представя резултатите от проучването на същността и обхвата на академичния протокол, както и наличието на установени правила и политики за провеждането на церемонии в академична среда. Направен е обзор и анализ на множество литературни източници, а самото проучване е проведено изцяло в интернет. За източници са използвани интернет страници на български и чужди университети, които са оповестили публично свои правила и политики за провеждане на академични церемонии.

Ключови думи: академичен протокол, церемониал, правила и политики за академичен протокол.

JEL: I2, Z19.

Увод

Проблематиката на научното изследване е сложна и специфична, защото протоколно-церемониалната дейност най-често

се представя и разглежда като система от правила и норми за поведение при официалното общуване на органите на властта и на лицата, заемащи високо обществено, социално и политическо положение (Павлов, Кацамунска, 2008). Но това е само на повърхността, защото освен като система от правила и норми за общуване и поведение, протоколът е и система от знаци, натоварени с втори-чен смисъл и градиращи ценности, форма на език и средство за изпращане на послания, често изразявани и невербално (Braud, 2004). Тази сложност и деликатност на въпросите, свързани с протоколно-церемониалната дейност, говори за нейната символна основа (Кацамунска, Павлов, 2011).

Няма никакво съмнение, че протоколът и церемониалът са взаимосвързани и взаимозависими дейности, които на институционално ниво представляват официалната дейност на институцията и са подчинени на общите цели и задачи на политиката на институцията. И това е така, защото протоколът въвежда в практиката правилата за поведение, грижи се за точното им приложение, съдейства за успешното провеждане на дадена проява, а церемониалът благоприятства със своите правила и норми протоколното осигуряване на дейността и дава облика на церемониите (Андреев, 2013; Романов, 2011).

Тези ориентири определят основната цел на изследването: да се установи необходимостта от прилагането на академичен протокол и на тази основа да се разработи и предложи система от правила при провеждането на академични церемонии и други университетски прояви от протоколен характер в УНСС съобразно академичните стандарти, традиции и обичаи. Формулираната цел определя основните задачи на научната разработка, които "подсказ-

* Поля Кацамунска е доктор, професор в катедра „Публична администрация“ на УНСС.

** Живко Драганов е доктор на науките, доцент в катедра „Международно право и право на ЕС“ на УНСС.

ват” за логическата последователност на цялостното изследване.

В съответствие с план-програмата на научния проект са определени основните етапи и срокове на неговата реализация. По-важните задачи, поставени за изпълнение през първия етап до м. декември 2018 г., включват преглед и обзор на научната литература по темата на изследването; анализ на нормативната уредба, свързана с протоколно-церемониалната дейност в публичната администрация; изясняване същността и обхвата на академичния протокол; проучване на университетските символи и наличието на установени правила и политики за провеждането на церемонии в академична среда.

Комплексният инструментариум от изследователски методи, използван в работката, съответства на спецификата на изследваната проблематика и включва теоретичен обзор на научната литература и интернет източници, анализ на съдържанието, сравнителен анализ, приложен анализ на добри практики от академичния протокол, експертни и критични оценки, наблюдение и интервюта с експерти по протокол от държавната администрация, както и други релевантни научни методи (Стойков, 2016; Wood, 1970).

Същност и обхват на академичния протокол

Университетските прояви с протоколно-церемониален характер са неразделна част от академичния живот на всеки университет. По силата на традицията, обичаите и установените правила, протоколната дейност в един университет обхваща вътрешни и извънуниверситетски прояви с представителен и церемониален характер. Като основна организационна форма на университетската дейност, академичният протокол следва да съдържа норми на поведение, които в своята съвкупност представляват общоприети правила, традиции и условности, обект на университетския церемониал. От проучването се установява, че сред българските университети няма наложен и общоприет модел за осигуряване и обезпечаване на академични прояви с протоколно-церемониален характер. Най-общо може да се заклю-

чи, че независимо от общоуниверситетския си характер всяко висше училище създава свои правила и норми за вътрешноакадемичен живот, различни както за държавите, така и за отделните учебни заведения.

Във всеки университет дейността от протоколен характер е въпрос на вътрешна организация. По тази причина съществуват различни организационни възможности. Най-често структурното звено (отдел и/или сектор), което отговаря за тази дейност в университета, е на пряко подчинение на зам. ректора по международното сътрудничество и/или връзки с обществеността. В някои университети академичните прояви с протоколен характер могат да се организират и координират от кабинета на Ректора чрез ръководителя на отдел „Връзки с обществеността“ и служителите от сектор „Секретариат“, а в други, от административни звена като дирекция и/или отдел по международно сътрудничество и информация и връзки с обществеността, съгласувано с академичното ръководство.

В структурата на дейностите на академичния протокол могат да бъдат разграничени две основни групи – университетски протокол, и университетски церемониал. Тези от първата група, които се отнасят до университетския протокол, най-общо спомагат както за осигуряване и обезпечаване на протоколната логистика при различни академични прояви с представителен и церемониален характер, така и за осигуряване на официалната кореспонденция, която включва изготвяне и изпращане на документи от протоколен характер. По-конкретно, осигуряването и обезпечаването на протоколната логистика в университета се налага при организирането на:

- тържествени събрания, публични лекции, пресконференции, кръгли маси и дискусии;
- официални и работни срещи с участието на Ректора, Ректорското и Академичното ръководство;
- посещения на чужди делегации в университета и провеждането на международни академични прояви;
- посещения в университета на органи на държавната власт, представители на бизнес и други организации от стра-

ната и чужбина, изготвяне на програми за престоя на гостите, които включват посрещане, транспорт, резервиране на хотел и др.;

- организиране на официални обеди и вечери, кафе-паузи, коктейли и др.;
- пътувания в страната и чужбина на ръководството на университета; и гранични командировки – резервации и закупуване на самолетни, влакови или автобусни билети, поръчка на медицински застраховки за пътуване в страната и чужбина, осигуряване на хотели, получаване на визи от държави, които не са членове на ЕС.

Деяностите, които се отнасят до официалната кореспонденция, включват изготвяне и изпращане на документи от протоколен характер като:

- поздравителни писма при тържествени поводи (национални празници, годишнини, встъпване в длъжност и др.);
- поздравителни адреси до дипломатически представителства, акредитирани у нас, както и до представителствата на международни и бизнес организации;
- благодарствени писма в отговор на получени поздравителни или съболезнователни писма;
- покани за участие в тържества, различни срещи и други прояви;
- поздравителни картички по различни поводи (Коледа, 24 май и др.);
- съболезнователни писма.

Деяностите от втората група, които се отнасят до университетския церемониал, са свързани с осигуряване прилагането и спазването на церемониалните и протоколните обичаи и правила по време на официални събития, както и прилагането на протоколните правила и стандарти на Република България. Звената, които отговарят за протокола и/или връзките с обществеността в университета, имат пряко участие в тази дейност чрез осигуряване на протоколната страна, изготвяне на грамоти и др. при организиране на:

- Церемонии по връчване на отличия, почетни звания и други символи и отличия на български и чуждестранни учени („Доктор хонорис кауза”, „Почетен про-

фесор” и др. съобразно почетната наградна система на университета);

- Церемонии по връчване на дипломи за придобиване на научна степен и за заемане на академична длъжност от преподаватели в университета;
- Церемонии по наименоване на лекционни, лабораторни и други зали;
- Церемонии при подписване на официални документи и размяна на ратификационни документи;
- Официални празници, годишнини и събития и други прояви или инициативи с участието на Академичното ръководство, важни дати, кръгли годишнини и др.

Наред с тези две основни групи дейности, към академичния протокол следва да се причислят и други дейности като осъществяване на контакти с органи на държавната власт, служители на държавни административни структури, бизнес организации и фондации, свързани с дейността на сектора; поддържане на база данни с адресите за текуща кореспонденция с държавни и академични институции, фирми и други организации от страната; осигуряване на необходимите за церемониите награди – медали, грамоти, подаръци и други атрибути; сертифициране на произведения на изкуството като картини, икони и др. при служебни командировки в чужбина.

Тази широка палитра от дейности с протоколно-церемониален характер се допълва и придобива индивидуален облик с използването на университетските символи. Всеки университет у нас и в чужбина изгражда свой специфичен образ и възприема собствена символика. Университетските символи имат изключително важна роля за създаването и утвърждаването на институционалната идентичност и са носители на основно послание за приобщаване към общността и света на знанието. Символно-обредната система на университетите не е затворена и може да бъде подлагана на промени и периодично обновяване. За отделните университети тя включва различни елементи, които с течение на времето налагат и утвърждават идентичността на академичната институция. За някои български университети символите са сграда, емблема, знаме и геviz (<https://www.ue-varna>).

bg), а за други това са логото и девизът, значката, шалът и вратовръзките (<https://pbi.bg>). Към символите на университета се причисляват **университетската тога, ректорският жезъл и озърлица** (<https://www.upi-sofia.bg>), символизиращи, от една страна, ректорското достойнство и академично първенство, а от друга – изразяващи академичната автономност и единство на университета. Някои символи могат да бъдат въведени в академичния ритуал на университета по решение на ръководството на университета, а други да бъдат предвидени в специален правилник на университета, а трети – да бъдат установени посредством създаване на традиция.

Сред българските университети няма общоприет и унифициран модел на символни знаци и елементи, но всички имат свои символи, с които се утвърждава институционализацията на университета като висше училище. Символите на всеки университет имат основно представителна функция и присъстват задължително при официални церемонии и тържества с академичен характер.

Университетски правила и политики за академичен протокол

След изясняване обхвата и същността на академичния протокол за целите на научното изследване бе необходимо да се проведе проучване относно наличието на вътрешно-университетски правила и политики за провеждане на академични церемонии. В него са обхванати онези университети, които са оповестили публично свои правила и политики за провеждане на церемонии на своите интернет страници (<https://www.brookes.ac.uk/> (Oxford Brookes University, Protocol Governing the Organisation of an Off-site Oxford Brookes University Graduation); https://www.gu.se/english/about_the_university/Introduction/academic-ceremonies; https://www.slu.se/globalassets/ew/ew-centrala/om-slu/akad-hogt/swedish_academic_ceremonies_and_traditions.pdf; https://www.uew.edu.gh/sites/default/files/downloads/uew%20academic%20ceremonies_new_web%20%281%29.pdf (A Handbook on Academic Ceremonies, UNIVERSITY OF EDUCATION, WINNEBA);

https://policies.acu.edu.au/academic_courses_related_policies/conferral_and_graduation/procedures_for_graduation_ceremonies (Procedures for Graduation Ceremonies, Australian Catholic University);

<https://www.cambridgestudents.cam.ac.uk/your-course/graduation-and-what-next/degree-ceremonies/ceremony>;

<https://www.acenet.edu/news-room/Pages/Academic-Ceremony-Guide.aspx>;

<http://oldweb.tu-sofia.bg/protokol/protokol-info.html>;

<http://www.mu-sofia.bg/za-universiteta/za-nas/universitetski-simvoli/>;

www.uni-vt.bg/bul/getnbdoc.aspx?d=316&f=316.pdf).

Резултатите от проучването показват, че не се открива установено нормативно изискване, което да предвижда задължение за университети да уредят с вътрешни правила въпросите относно церемониите, тяхната организация и провеждането им. Независимо от това, всеки университет в годините изгражда и развива собствени традиции в тази област. Това е естествен резултат от дейността на всяко висше училище, при която има определена цикличност. Началото и успешното завършване на висшето образование са едни от важните събития в живота на всеки човек, а откриването на учебната година, връчването на дипломи и угостояването с академични и почетни звания бележат значими моменти за студентите и за академичния състав.

Установяването на традиции предполага създаване на определен формализъм, който е специфичен за всеки университет. Този формализъм придава индивидуален облик на церемониите и допринася за формирането на собствена идентичност на университета. Правилата относно церемониите се създават чрез описване на установените традиции и отразяват възприетите в годините практики. Тези правила позволяват традициите да бъдат съхранени и развити. Тяхна цел е също да обезпечат организацията и провеждането на церемониите при спазване на единен институционален модел. Наред с това следва да се подчертае, че академичните церемонии имат единна основа, което предполага наличието на множество общи решения.

По своя характер и особености, правилата на академичния протокол нямат и не следва да имат обвързващ характер. Те представляват ръководство за организиране и провеждане на церемонии, което има за цел да осигури еднообразие и последователност в духа на университетските традиции. Същевременно, тези правила трябва да са широко обсъдени и да са получили одобрението на цялата академична общност. Приемането им за всеки университет би следвало да се извърши от колективен орган. С оглед значението, което тези правила имат, би следвало това да бъде Общото събрание.

От разгледаните в рамките на проучването примери се установи, че обхватът на правилата на академичния протокол може да бъде по-широк или по-тесен. Минималното му съдържание в общия случай включва определянето на видовете официални церемонии, които се провеждат от съветния университет, на кръга на участниците в тях, на основните правила относно тяхната организация и на реда за провеждането им. Освен посочените въпроси, правилата в някои случаи включват въвеждането на допълнителни и подробни изисквания относно облеклото, относно провеждането на специфични ритуали, относно подредбата на участниците в церемония и др. В някои случаи се предвиждат специални правила относно заснемането и отразяването на церемониите. Не на последно място, в обхвата на правилата могат да попаднат и въпросите, свързани със сигурността и безопасността на организиранията мероприятия, с участието на лица, които са в неравностойно положение, и музиката, която може да се изпълнява.

В структурно отношение правилата включват уводна част, която определя техните цели и основните положения. Следват отделни части за всяка група от правилата в зависимост от церемонията, до която се отнасят. Най-често церемониите биват три основни вида: церемонии по посрещане на първокурсници и/или по откриването на учебната година, церемонии по дипломирането на бакалаври, на магистри и на докторанти и церемонии по встъпването в ръководна или академична длъжност. В някои университети са предвидени и правила за провеждане на публична защита на дисертация. За всяка

една от церемониите се обособява самостоятелен раздел, който включва въпросите относно участниците, евентуално тяхното облекло, относно академичната процесия, ако има такава, и участниците в нея, относно реда за поява на участниците и индивидуалната или груповата им роля в церемонията и др. За церемониите по откриване на учебната година и по дипломиране понякога се определят още конкретни дати или по-общии периоди на ежегодното им провеждане. В някои случаи към правилата се добавят приложения, които съдържат детайлна информация относно свързани с церемонията въпроси, като напр. оформлението и съдържанието на поканите, оформлението и съдържанието на програмата на съответната церемония, определянето на местата на участниците по групи, текстът, който се съобщава при влизане или напускане на определени участници, и др. Също така, в отделен документ могат да бъдат описани академичните символи, предназначени за различните церемонии.

Заключение

На този етап от научното изследване могат да се направят следните по-важни изводи и препоръки. Университетските прояви с протоколно-церемониален характер са неразделна част от академичния живот на всеки университет. В академична среда дейностите с протоколно-церемониален характер са сложни и многообразни. Най-общо, в структурата на академичния протокол могат да бъдат разграничени две основни групи дейности – университетски протокол и университетски церемониал.

Друг важен аспект, който следва да се подчертае, е, че независимо от общоуниверситетския си характер, всеки университет изработва свои правила и норми за вътрешноакадемичен живот, различни не само за всяка страна, но и специфични дори за всяко учебно заведение. Що се отнася конкретно до българските университети, у нас няма установен и общоприет модел за осигуряване и обезпечаване на академични прояви с протоколно-церемониален характер.

Към това следва да се добави, както сочат резултатите от проучването, че съществува практика университетите да

разработват политики и да приемат собствени правила относно организирането и провеждането на церемонии, университетските символи, отличия и др. Тези правила нямат обвързващ характер, приемат се на широка основа, отразяват традициите на съответния университет и допринасят за тяхното съхраняване и развитие. Правилата имат сходна структура, но се различават по своя обхват и по възприетите от всеки университет решения за облекло, символи, отличия и др. УНСС има свои традиции в организирането и провеждането на церемонии, които могат да бъдат систематизирани, обобщени и доразвити при отчитане на опита на групи университети.

Цитирани източници:

Андреев, Е., 2013. Дипломатически протокол и церемониал. Административен и бизнес етикет, София, изд. „Сиела“.
(Andreev, E., 2013. Diplomaticeskii protokol i tseremonial. Administrativen i biznes etiket, Sofia, izd. „Siela“)

Кацамунска, П., П. Павлов, 2011. Протокол в публичната администрация, София, ИК – УНСС.
(Katsamunska, P., P. Pavlov, 2011. Protokol v publichnata administratsiya, Sofia, IK – UNSS)

Павлов, П., П. Кацамунска, 2008. Въведение в административния протокол, Варна, ВСУ „Черноризец Храбър“.
(Pavlov, P., P. Katsamunska, 2008. Vavedenie v administrativniya protokol, Varna, VSU „Chernorizets Hrabar“)

Романов, Д., 2011. Държавен и дипломатически протокол: Церемониал. Кoresпонденция. Бизнес етикет, Пловдив, УИ „Паисий Хилендарски“.
(Romanov, D., 2011. Darzhaven i diplomaticheski protokol: Tseremonial. Korespondentsia. Biznes etiket, Plovdiv, UI „Paisiy Hilendarski“)

Стойков, Л., 2016. Управление на връзките с обществеността. Второ издание. София, изд. „Алма комуникация“.

(Stoykov, L., 2016. Upravlenie na vrazkite s obshtestvenostta. Vtoro izdanie. Sofia, izd. „Alma komunikatsia“)

Braud, Ph., 2004. Penser l'Etat, Paris.

<https://www.brookes.ac.uk/> (Oxford Brookes University, Protocol Governing the Organisation of an Off-site Oxford Brookes University Graduation)

https://www.gu.se/english/about_the_university/Introduction/academic-ceremonies

https://www.slu.se/globalassets/ew/ew-centrala/om-slu/akad-hogt/swedish-academic_ceremonies_and_traditions.pdf

https://www.uew.edu.gh/sites/default/files/downloads/uew%20academic%20ceremonies_new_web%20%281%29.pdf (A Handbook on Academic Ceremonies, UNIVERSITY OF EDUCATION, WINNEBA)

https://policies.acu.edu.au/academic_courses_related_policies/conferral_and_graduation/procedures_for_graduation_ceremonies (Procedures for Graduation Ceremonies, Australian Catholic University)

<https://www.cambridgestudents.cam.ac.uk/your-course/graduation-and-what-next/degree-ceremonies/ceremony>

<https://www.acenet.edu/news-room/Pages/Academic-Ceremony-Guide.aspx>

https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/istoriya/simvoli_na_universiteta/universitetski_rituali_i_ceremonii

<http://oldweb.tu-sofia.bg/protokol/protokol-info.html>

<https://www.nbu.bg/bg/za-nbu/nov-bylgarski-universitet/universitetski-simvoli>

<https://www.ue-varna.bg/bg/article.aspx?id=111>

<http://www.mu-sofia.bg/za-universiteta/za-nas/universitetski-simvoli/>

Wood, J.R., 1970. Jean Serres. Diplomatic Ceremonial and Protocol. Principles, Procedures and Practices, L.

www.uni-vt.bg/bul/getnbdoc.aspx?d=316&f=316.pdf